

بررسی الگوی رفتار مدیران در نظام سیاسی اسلامی - ایرانی بر مبنای نهج البلاغه

رضا شکرزاده چهاربرج^۱

مظاهر احمدیان^۲

چکیده

هر جامعه‌ای برای پیشبرد اهداف خود به مدیران لایق نیاز دارد در جمهوری اسلامی نیز برای اجرای قوانین پیشبرد اهداف مخصوصاً در گام دوم انقلاب باید مدیرانی بر سرکار بیایند که این امر را سرعت بدهد و فرمایشات مقام معظم رهبری را اجرا کنند، البته این مهم باید بر طبق یک الگویی باشد که این مقاله سعی دارد بر اساس نهج البلاغه آن را تدوین کند. تحقیق به روش توصیفی تحلیلی به دنبال پاسخ به این پرسش است که ویژگی‌های مدیر انقلابی در نظام جمهوری اسلامی ایران بر اساس آموزه‌های نهج البلاغه چیست؟ یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در گام دوم انقلاب اسلامی و با روی کار آمدن نسل جدید مدیران، انقلابی بودن آنها و تاکید بر الگوی رفتاری منطبق بر آموزه نهج البلاغه از جمله داشتن تقوا، تواضع و فروتنی، ساده زیستی، شجاعت و قاطعیت، متخصص و متعهد، عدالت می‌تواند در دست‌یابی نظام به اهداف والای خود تسریع ایجاد کند.

واژگان کلیدی: جمهوری اسلامی ایران، مدیران، نهج البلاغه، گام دوم، انقلاب اسلامی

^۱ استادیار معارف گرایش اخلاق و عرفان دانشگاه صنعتی ارومیه

^۲ کارشناس ارشد فلسفه و کلام موسسه آیت‌الله سبحانی (نویسنده مسئول)

مقدمه

هدف انقلاب اسلامی، برپایی نظامی با رویکرد اسلام و روی کار آمدن مدیران انقلابی و مردمی است، مدیرانی که دین را سرلوحه کارهای خود قرار داده و بتوانند با اجرای فرامین دین مبین در راستای بیانات معمار کبیر انقلاب حضرت امام خمینی (ره) حرکت کرده و به منویات مقام معظم رهبری جامه عمل بپوشانند و در کمان خلوص نیت در خدمت خلق خدا باشند. گام اول انقلاب با رهبری امام راحل و مقام معظم رهبری با وجود مشکلات زیاد و تحریم‌های ناجوانمردانه دشمنان سپری شد و پله‌های ترقی و پیشرفت یکی پس از دیگری در قسمت‌های مختلف طی شد. اکنون که در گام دوم انقلاب قرار داریم نیاز به تلاش بیشتر در زمینه‌های مختلف احساس می‌شود، تا هم موفقیت‌های گذشته ادامه‌دار باشد و هم به موفقیت‌های جدیدی دست‌یافته و اهداف نظام و انقلاب بیش‌ازپیش محقق شود. برای رسیدن به این اهداف باید بیانیه مقام معظم رهبری در مورد گام دوم انقلاب سرلوحه مسئولین و مدیران نظام مقدس جمهوری اسلامی قرار بگیرد، یکی از تأکیدات ایشان برای گام دوم انقلاب روی کار آمدن نیروهای مؤمن، انقلابی است. مدیران انقلابی و مؤمن می‌توانند با مدیریت انقلابی خود پیشرفت نظام اسلامی را در عرصه‌های مختلف سرعت ببخشند. شاخصه‌هایی برای مدیران جهت پیشبرد اهداف انقلاب چون باتقوا و مؤمن، شجاع و قاطع، متواضع و فروتن، ساده‌زیست و همسان فقراء، جوان و بانشاط می‌توان ذکر کرد تا برای مردم و انقلاب مفید بوده و منویات مقام معظم رهبری را پیش ببرند و نظام اسلامی را به اوج قله‌های افتخار برسانند. این مقاله گردآوری شده به روش توصیفی تحلیلی به دنبال پاسخ به این پرسش است که ویژگی‌های مدیر انقلابی در نظام جمهوری اسلامی ایران بر اساس آموزه‌های نهج البلاغه چیست؟ فرضیه مقاله این است که باگذشت بیش از چهل دهه از پیروزی انقلاب اسلامی و مدیران نسل جدید ضرورت توجه به انقلابی بودن مدیران و ویژگی‌های مطلوب مدیران انقلابی بر اساس آموزه‌های نهج البلاغه می‌تواند دست‌یابی نظام را به اهداف والای خود تسریع کند.

چارچوب مفهومی؛ اهداف نظام و مفهوم انقلابی بودن

پیروزی انقلاب اسلامی و الهام گیری از تاکتیک‌های مبارزات انقلاب اسلامی به افزایش مطالبات اجرایی شریعت اسلامی و احترام به شعائر مذهبی، بیداری اسلامی و اعتماد به نفس سیاسی، ترویج و شیوه ایده مبارزه با اسرائیل، ایجاد دولت اسلامی، استبداد ستیزی و مقابله با نظام سلطه جهانی اهمیت مضاعف منجر شده است که به طور کلی می‌توان آن را با عنوان اسلام سیاسی مطرح ساخت (معین‌آبادی و سبزی، ۱۳۹۴: ۵۳). در واقع، اهداف ملی و فراملی انقلاب اسلامی ایران در ارتباط با ایران و مسلمانان جهان با بررسی قانون اساسی عبارت‌اند از: ۱- استقلال کشور؛ ۲- ظلم‌ستیزی و عدالت‌خواهی و طرد نظام سلطه در جهان و حمایت از مبارزه‌ی حق‌طلبانه‌ی مستضعفین؛ ۳- تعهد برادرانه نسبت به همه‌ی مسلمانان؛ ۴- ائتلاف و اتحاد ملل مسلمان و وحدت جهان اسلام و نیز دفاع از حقوق مسلمانان جهان؛ ۵- سعادت انسان در کل جامعه‌ی بشری؛ ۶- نفی هرگونه ستمگری و ستم‌کشی و نفی هرگونه سلطه‌گری و سلطه‌پذیری و عدم تعهد در برابر قدرت‌های سلطه‌گر؛ ۷- طرد کامل استعمار و جلوگیری از نفوذ اجانب، حفظ تمامیت ارضی، نفی و اجتناب از پیمان‌های سلطه‌گری بیگانه بر منابع طبیعی، اقتصاد کشور، فرهنگ و ارتش؛ ۸- سعادت انسان در کل جامعه‌ی بشری (ناظمی اردکانی و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۳-۲۲). از همین رو، رسیدن به اهداف والای انقلاب با کیفیت نیروی انسانی در عرصه مدیریت می‌تواند به رشد و شکوفایی و تحقق اهداف انقلاب منجر شود که در ادامه به ویژگی‌های آن پرداخته خواهد شد. با این حال ابتدا باید یادآور شد که عوامل زایل‌کننده روحیه انقلابی و انقلاب در دو بخش عوامل داخلی و خارجی لازم است شناسایی شود تا سپس برای عبور از این عوامل ویژگی‌های لازم مدیر انقلابی بیان شود.

<p>دنیازدگی: انقلاب اسلامی ایران با تفاوت بنیادین تفکر و فلسفه نسبت به غرب کسب سود مادی را هدف فردی و سیاسی تلقی نمی‌کند بلکه به بعد معنوی و ارتقای فرد و جامعه می‌نگرد. از همین رو، در این نگرش هدف ابزار را توجیه نمی‌کند بلکه انتخاب ابزار شرعی و اخلاقی مورد توجه قرار می‌گیرد.</p> <p>رواج سکولاریسم: رواج سکولاریسم برای نظامی که بر اساس یگانه‌انگاری دین و سیاست پا گرفته و جوهره آن برآمده از دین است به‌عنوان یک عامل مخرب برای پایه‌های نظام است. مبانی انقلاب اسلامی استکبارستیزی، ولایت مداری، استقلال فکری، سیاسی و... بوده است.</p> <p>تفرقه و اختلاف: انقلاب اسلامی اگرچه به اصل وحدت در کثرت توجه دارد اما در صورتی که به‌جای تعامل و درک متقابل روحیه خودمحوری حاکم شود سبب بروز تفرقه و اختلافات عمیق خواهد شد.</p> <p>عدم باور به کارایی تفکر انقلابی برای عبور از مشکلات: بدون شک اصل مهم برای ادامه مسیر این است کارگزاران نظام کارایی تفکر انقلابی و نتایج آن را در عرصه‌های مختلف به منصفه ظهور برسانند.</p> <p>عدم پرورش مدیران لایق انقلابی: نظام سیاسی برای ادامه مسیر خود نیازمند پرورش نیروهای متخصص و ادامه‌دهنده مسیر انقلاب است.</p>	<p>عوامل داخلی</p>
<p>نفوذ عوامل خارجی: از آسیب‌هایی که به کاهش روحیه انقلابی نفوذ عوامل خودباخته است که مدیریت امور را در دست بگیرند.</p> <p>فرار مغزها: باید توجه داشت که دشمنان درصدد جذب نیروهای کارآمدی هستند که می‌توانند در آینده در خدمت نظام اسلامی باشند.</p> <p>جنگ نرم و سخت: از شگردهای عوامل خارجی این است که با استفاده از جنگ نرم روحیه‌ی انقلابی مسئولان و امید مردم را تضعیف کند که می‌تواند خسارات بسیاری به مدیریت مستقل و جهادی وارد سازد. جنگ نرم و سخت می‌تواند در حوزه‌های متعدد سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و ... باشد.</p>	<p>عوامل خارجی</p>

ضرورت انقلابی بودن مدیران

جامعه اسلامی از زمان رسالت رسول اکرم (ص) دچار چالش‌های بسیاری شد که در طول زمان از رسیدن به هدف والای خود دور ماند، باید توجه داشت که چالش‌های متعددی در جامعه اسلامی نیز همچنان وجود دارد. حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) می‌فرماید که امت بزرگ اسلامی در طول قرن‌های متمادی، چالش‌ها و انحراف‌هایی داشته است. ما خود را از اسلام دور کرده و سرگرم چیزهایی کرده‌ایم که اسلام ما را از آن بر حذر داشته بود. در طول این تاریخ طولانی، سرگرم جنگ‌های داخلی شدیم؛ به وسیله قدرت‌های طاغوتی سرگرم شدیم. نتیجه این شد که امت بزرگ اسلامی در طول قرن‌های متمادی بعد از قرون اولیه‌ی اسلام، نتوانست خود را به هدف و غایتی که پیامبر اسلام و اسلام عزیز برای او پیش‌بینی کرده و در نظر گرفته بود، برساند. باینکه خدای متعال ثروت‌های مادی زیادی را در کشورهای اسلامی ذخیره کرده و می‌توانست وسیله‌ی پیشرفت ما باشد، اما در علم و صنعت و بسیاری از شاخص‌های پیشرفت، جزو بخش‌های عقب‌افتاده‌ی عالم شدیم. این چیزی نبود که اسلام برای ما مقدر کرده بود؛ این چیزی بود که عمل بد و رفتار و غفلت ما مسلمانان برای ما پیش آورده بود: «وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكُمْ»؛ ما بودیم که بر اثر غفلت‌هایمان در طول زمان، خود را به این وضعیت دچار کردیم» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۲/۰۲/۲۹). از همین رو، به نظر می‌رسد بصیرت و هشجاری اصل و شرط مهمی در حفظ راه جامعه اسلامی است و انقلاب اسلامی ایران برای پیشبرد اهداف والای خود نیازمند داشتن مدیران با بصیرت، انقلابی و لایق است. به‌طور کلی، مهم‌ترین ضرورت‌های انقلابی بودن مدیران به شرح زیر است:

۱. عدم انفعال‌پذیری و تداوم راه انقلاب اسلامی

انفعال‌پذیری، یعنی اعتقادات و فرهنگ یک ملت به‌گونه‌ای تخریب، تضعیف و مسخ می‌شود که آن ملت نه‌تنها آرمان‌های خود را فراموش کند بلکه حتی به فرمان بیگانه

درآمده و هر کاری را با ارزش‌های بیگانه محک زده و نسبت به ارزش‌های ملی و مذهبی خود بی‌تفاوت گردد ... مقام معظم رهبری در این زمینه نکات مهم و قابل توجهی را بیان نمودند: "آن چیزی که باید مورد توجه قرار گیرد و من اصرار دارم که مردم عزیز ما به خصوص جوانان و همچنین مسئولان بخش‌های مختلف نظام جمهوری اسلامی بدان توجه کنند، این است که دشمنان نظام جمهوری اسلامی، وقتی نمی‌توانند در میدان مبارزه رویارویی، کار مؤثری با این نظام انجام بدهند، ... وقتی از همه‌ی این‌ها یعنی اقتصادی، نظامی، امنیتی و انفجار داخلی مأیوس می‌شوند، یک‌راه برای آنان باقی می‌ماند و آن، این است که نظام اسلامی و انقلابی را به مواضعی برخلاف اصول خود سوق دهند. یا به عبارت ساده‌تر و روشن‌تر او را وادار کنند که از گفته‌های خود در زمینه مسائل انقلاب برگردد، حرف و مواضع خود را تخطئه بکند و خودش را دچار تناقض نماید. این اقدامات را از چه راهی انجام می‌دهند؟ از راه فشارهای تبلیغاتی، سیاسی و فرهنگی جو را آن‌چنان از فشار انباشته می‌کنند، که انسان‌های ضعیف‌النفس، در مقابل این فشار نمی‌توانند مقاومت کنند، ... این خطر بزرگی است که صاحبان فکر و اندیشه را در کشورها تهدید می‌کند، در مقابل این خطر باید مثل کوه استوار ایستاد» (لطفی، ۱۳۸۵: ۴۱-۴۰). در همین راستا ضرورت تدوین سند چشم‌انداز احساس شد تا جایگاه نظام جمهوری اسلامی در داخل و خارج تعیین شود. مقام معظم رهبری از سند چشم‌انداز دلایل به‌عنوان میثاق یاد کردند و از مسئولین خواسته‌اند آن را مبنای عمل قرار دهند (اکرمی‌نیا، ۱۳۹۲: ۴۳).

۲. جلب رضایت مردم از حکومت

بهترین و اصولی‌ترین نو حکومت که همواره اندیشمندان و متفکران بر آن تأکید کرده‌اند، حکومتی است که مورد قبول و پذیرش مردم باشد. در اندیشه سیاسی اسلام نیز همواره بر این امر تأکید شده است. امیرالمؤمنین اصل حکومت را بی‌ارزش‌تر از لنگه کفش کهنه می‌داند، مگر آنکه توسط آن، حق برپا گردد و باطل از بین برود. (نهج‌البلاغه، خطبه ۲۲)

اساس رضایت مردم از بدو شکل‌گیری جمهوری اسلامی بوده است. امام خمینی در این مورد می‌فرماید: "تعیین نام سیاسی با آراء مردم صورت می‌گیرد، ما طرح جمهوری اسلامی را به آراء عمومی می‌گذاریم." امام در تعریفی از جمهوری اسلامی می‌فرماید که رژیم باید راه و رسمی را انتخاب کند که مورد موافقت و علاقه مجموع جامعه باشد و این جمهوری اسلامی است. ایشان در مخالفت با حکومت شاهی نیز به این دلیل آن را مردود می‌داند که نظامی بر خواسته از آرای عمومی نیست؛ چنانچه می‌فرماید که من مخالف اصل سلطنت و رژیم شاهنشاهی هستم، به دلیل اینکه اساساً سلطنت نو حکومتی است که متکی به آرای ملت نیست (شفیعی نیا، ۱۳۹۷: ۷۴). امام خمینی نیز پاسخگویی به ملت را یکی از اصول اصلی نظام اسلامی بیان داشته و می‌فرماید: هر فردی حق دارد که مستقیماً در برابر سایرین زمامداران مسلمین را استیضاح کند (همان، ۷۵)

۳. افزایش اعتماد عمومی

از سوی دیگر اتکای به مردم در وظایف و تقویت مشارکت و حضور مردمی، روش‌ها و ساختارهای اجرایی داوطلبانه و توجه به اولویت‌دهی به نیازهای جامعه، همچنین پیوند عاطفی و اعتقاد متقابل مردم و توسعه تقویت ارتباطات مردمی از جمله ویژگی‌هایی است که باعث ایجاد پایگاه مردمی نزد مردم می‌شود و مدیر را در مسیر دستیابی به اهداف سازمانی مدد رسان است (اسحاقی، ۱۳۹۳: ۱۳۵). اعتماد سیاسی از نظر سیتزین به احساس مردم در مورد سیاستمداران و خط‌مشی‌های آنان بازمی‌گردد. لیست و اشنايدر هم اطمینان سیاسی را به رهبران سیاسی محدود می‌دانند؛ آن‌ها مدعی‌اند هرگاه مردم تصور کنند که سیاستمداران فقط به فکر منافع خود هستند، اطمینان به دولت کاهش پیدا می‌کند؛ اما ایستون می‌گوید اعتماد سیاسی هم به سمت رژیم سیاسی جهت پیدا می‌کند و هم به سمت دارندگان اقتدار در جامعه. نوریس هم در تعریف اعتماد سیاسی به پنج شاخص پرداخته است که عبارت‌اند از: حمایت از اجتماع سیاسی مثل ملت، کشور، حمایت از

قانون اساسی کشور، حمایت از امور اجرایی رژیم مثل دموکراسی و مانند آن، حمایت از کنشگران سیاسی و نهادهای سیاسی مثل دولت، پارلمان، قوه قضاییه، بوروکراسی و احزاب. اطمینان سیاسی بیشتر به نخبگان و رهبران سیاسی می‌پردازد ولی اعتماد سیاسی مفهومی عام‌تر دارد و علاوه بر کنش‌گران به نهادها و گاهی اوقات به خود نظام سیاسی هم می‌پردازد. با توجه به نظریات بریتزر، ابعاد اعتماد سیاسی را می‌توان در طیفی وسیع بین اعتماد سیاسی عام/انتزاعی تا اعتماد سیاسی خاص/به‌هم‌پیوسته در نظر گرفت که شامل سه بعد اعتماد سیاسی است. این سه بعد عبارت‌اند از: میزان اعتقاد (باور یا اطمینان) افراد به سیستم یا نظام سیاسی، میزان اعتقاد (باور یا اطمینان) آنان به کارگزاران فعال در نظام سیاسی و میزان اعتقاد (باور یا اطمینان) آن‌ها به نهادهای سیاسی (زاهدی و خانباشی، ۱۳۹۰: ۷۶-۷۵)

۴. حفظ امانت‌داری

نظام جمهوری اسلامی بر پایه مبانی اعتقادی خود معتقد است که باید در راستای برقراری عدالت جهانی توسط منجی عالم بشریت گام بردارد. در این راستا چون امانت‌داری برای تحقق این آرمان محسوب می‌شود. مدیر حکومت باید فردی امین و حافظ اسرار حکومت باشد، هرگونه عدم امانت‌داری در اسرار سیاسی، نظامی و اجتماعی حکومت منجر به آسیب اساسی به مملکت می‌گردد. خداوند در قرآن می‌فرماید: ﴿قَالَتْ إِحْدَاهُمَا يَا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ ۖ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ﴾ یکی از آن دو دختر (صفورا) گفت: ای پدر این مرد را (که به شجاعت و امانت آراسته است) به خدمت خود اجیر کن که بهتر کسی که باید به خدمت برگزینی توانا و امین باشد (اکبرپناه بیلندی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۷۹)

۵. صدور ارزش‌ها

جمهوری اسلامی ایران تلاش داشته است تا با تبدیل ارزش‌های والای خود به هنجار در نظام بین‌الملل، از یک سو افکار عمومی ملل محروم و مستضعف جهان سوم را تحت تأثیر

قرار داده و با اتخاذ سیاست صدور انقلاب، به گسترش و صدور الگوی انقلاب ایران در سراسر جهان مبادرت ورزد. با توجه به ایدئولوژی جهان‌شمول این انقلاب، اهدافی همچون احیای هویت واحد اسلامی، مبارزه با ناسیونالیسم و برقراری اتحاد جهان اسلام در برابر غرب را در رأس برنامه است. برخی از شعارها و پیام‌های انقلاب اسلامی، مثل این سخن امام (ره) «نهضت ما دارد توسعه پیدا می‌کند و می‌رود توی ملت‌ها...» از سوی برخی به منزله قصد ایران برای مداخله در سایر کشورها و براندازی نظام‌های سیاسی آن‌ها تلقی شد، درحالی که یک سال بعد از سخن فوق، امام فرمودند: «صدور با سرنیزه، صدور نیست. صدور آن‌وقتی است که اسلام، حقایق اسلام، اخلاق اسلامی، اخلاق انسانی، این‌ها رشد پیدا کند.» معظم له در جای دیگر فرمودند: «معنای صدور انقلاب ما، این است که همه ملت‌ها بیدار شوند و همه دولت‌ها بیدار بشوند و خودشان را از این گرفتاری‌هایی که دارند... نجات بدهند.» (طاهری، ۱۳۸۸: ۱۴۳). با این توضیحات می‌توان گفت که تحقق اهداف انقلاب اسلامی ایران با وجود کارگزاران انقلابی و متعهد محقق می‌شود که باید دارای ویژگی‌ها و خصوصیتی باشند که در ادامه به آن‌ها پرداخته خواهد شد.

مؤلفه‌های مدیران انقلابی بر اساس نهج البلاغه

با توجه به اهداف عالی نظام جمهوری اسلامی ایران، ویژگی‌های مدیران انقلابی می‌تواند شامل موارد زیر باشد:

۱. تقوا و خدامحوری

تقوا از وقایه به معنی حفظ شیء از آنچه به او زیان برساند (خسروی، ۱۳۸۱: ۴۷۹) تقوای دینی و الهی، یعنی اینکه انسان، خود را از آنچه از نظر دین و اصولی که دین در زندگی معین کرده و خطا و گناه و پلیدی و زشتی شناخته شده است، حفظ و صیانت کند و مرتکب آن‌ها نشود. حفظ و صیانت نیز به دو صورت ممکن است: نوع اول، تقوایی که ضعف است؛ اما نوع دوم، قوت است و آن این است که انسان

در روح خود، حالت و قوتی به وجود می‌آورد که به او مصونیت روحی و اخلاقی می‌دهد که اگر فرضاً در محیطی قرار بگیرد که زمینه‌های گناه و معصیت فراهم باشد، آن حالت و ملکۀ روحی، او را حفظ می‌کند و مانع آلودگی او می‌شود (ر.ک مطهری، ۱۳۹۵: ۲۴-۲۳) خداوند در این مورد می‌فرماید: « يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ » (سوره آل عمران آیه ۱۰۲) از خدا بترسید چنانچه شایسته خداترس بودن است. و نیز فرموده است: « إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ اتَّقَاكُمْ » (سوره حجرات آیه ۱۳) شریف‌ترین شما نزد خداوند باتقواترین شماست. همچنین می‌فرماید که رعایت تقوا باعث رستگاری می‌شود « فَأَتَقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ » ای خردمندان عاقل از خدا بترسید باشد که رستگار شوید. امیرالمؤمنین (ع) نیز در این باره می‌فرماید: "بدانید هرکس از خدا پروا کند خداوند گریزی از آشوب‌ها و نوری برای خروج از تاریکی‌ها برایش فراهم می‌کند." (نهج البلاغه، خطبه ۱۸۳) در سوره مبارکه اعراف آیه ۲۶ خداوند می‌فرماید: « لِيَأْسُ التَّقْوَىٰ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لِّذَلِكَ » (سوره اعراف آیه ۲۶) یعنی بهترین لباس تقواست. همه آحاد جامعه باید تقوای الهی را رعایت کنند تا جامعه‌ای سالم داشته باشیم، اما مدیران و مسئولین جامعه باید بیشتر رعایت کنند و مردم را نیز به آن توصیه کنند.

یکی از شاخصه‌های مدیران مردمی و انقلابی تقواست، به خاطر اینکه اگر فرد باتقوا در انجام امور شخصی و اجتماعی خداوند را حاضر و ناظر ببیند با تمام قوا کارهای خود را انجام خواهد داد و سستی نخواهد کرد. مدیران در پیشبرد اهداف خود با مشکلاتی مواجه خواهند شد ولی با توکل به خدا و رعایت تقوای الهی این سختی‌ها برای او هموار شده و رسیدن به اهداف برایش آسان‌تر خواهد بود.

تقوا در رأس دستورات امیرالمؤمنین (ع) به تمام کارگزاران خود در بخش‌های مختلف جامعه اسلامی بود. ایشان به شرح بن‌هانی که فرمانده سپاه برای مقابله با سپاه شام بود نوشتند: "در هر صبح و شام تقوا را رعایت کن، و از خدا بترس و از فریبکاری دنیا و نفس خویش بی‌مناک باشد و هیچ‌گاه از (مکر) دنیا ایمن مباش، بدان که اگر برای چیزهایی که

دوست می‌داری یا آنچه خوشایند تو نیست خود را باز نداری هوس‌ها تو را به زیان فراوان خواهند کشاند، پس نفس خود را بازدار و از آن نگهبانی کن و هنگام خشم پرنفس خویش حاکم باش." (نهج‌البلاغه نامه ۵۶). ایشان همچنین در نامه‌ای به مالک اشتر می‌فرمایند: "رعایت تقوای الهی را داشته باش و اطاعت از دستورات الهی را بر هر کاری مقدم مدار." ایشان همچنین می‌فرمایند: "شهوای نفسانی را شکسته و خوار نما و در مقابل تهاجمات شهوانی خویشتن‌داری کن به خاطر اینکه نفس انسان را به بدی وا می‌دارد مگر کسی که خدا به او رحم کند." (نهج‌البلاغه نامه ۵۳) باید گفت تقوا و خداترسی یکی از مهم‌ترین شاخصه‌های مدیران مردمی است که مورد تأکید ائمه نیز بوده چراکه فرد باتقوا در انجام امور خداوند را در نظر گرفته و به کسی ظلم نمی‌کند.

یکی دیگر از اقسام تقوا را می‌توان تقوا در مال و امانت‌داری دانست، یعنی در مقابل بیت‌المال تقوا داشته و وسوسه نشود و امانت‌دار خوبی بوده و خائن به بیت‌المال نباشد. سیره بزرگان دین نیز به این صورت بوده که مسئولین بی‌ملاحظه را توبیخ می‌کردند، حضرت علی (ع) وقتی مطلع شدند که شریح قاضی برای خود منزلی به قیمت هشتاد دینار خریده است نامه‌ای بسیار توبیخ آمیز به او نوشتند و فرمودند: "آگاه باش به زودی کسی نزد تو می‌آید که نه نگاهی به سند منزلت می‌کند و نه سؤالی از شاهدانت می‌نماید تا اینکه تو را به نقطه‌ای دور با چشمانی که با حسرت به آن خیره شده‌ای ببرد و یکه و تنها تو را به قبر تسلیم می‌نماید." (نهج‌البلاغه نامه ۲)، همچنین در نامه‌ای به عبدالله بن عباس که استاندار بصره بود و بر حکومت اهواز و فارس و کرمان و دیگر نواحی ایران نظارت داشت می‌نویسد: "سوگند به خدا سوگندی که صادق است اگر باخبر شوم که تو از غنائم مسلمانان چه کوچک و چه بزرگ خیانت کرده‌ای آن‌چنان عرصه را به تو سخت می‌کنم که به صورت یک آدم کم‌پول، حقیر و خرد و گرفتار در آیی که نتوانی زندگی خویش را اداره کنی" (نهج‌البلاغه نامه ۲۰). سیره امیرالمؤمنین (ع) درباره نیروهای کارگزاری خود تقوا در اعمال و بیت‌المال است، یعنی در همه کارها خداوند را حاضر و ناظر ببیند و در

مقابل و سوسه‌های نفسانی و شیطانی از راه خارج نشوند. می‌توان گفت مدیری می‌تواند مردمی و انقلابی باشد که در همه امور تقوای الهی را رعایت کند.

۲. تواضع در برابر مردم

یک مدیر مردمی و انقلابی باید متواضع و خاشع در برابر مردم باشد، همان‌طور که سیره ائمه نیز در برخورد با مردم به این‌گونه بوده است، یکی از تأکیدات امیرالمؤمنین (ع) به والیان خود تواضع در برابر مردم بود، ایشان وقتی محمدبن ابی بکر را به‌عنوان استاندار مصر انتخاب کردند به او دستور داد که در مقابل مردم با تواضع و نرمش رفتار کند (نهج البلاغه نامه ۲۷) و همچنین در فرمایشی به مالک اشتر درباره رفتار با مردم تأکید کرده و می‌فرمایند: "دل خویش را درپوشش از رأفت به رعیت و محبت و لطف به آن‌ها قرار بده چون آن‌ها از دو گروه بیرون نیستند یا برادر تو هستند و یا انسانی مثل تو هستند، آری آن مسلمان برادر استاندار است و آن کشاورز ذمی انسانی مانند تو است." (نهج البلاغه، نامه ۵۳)

۳. ساده زیستی

یکی از مشکلات اکثر جوامع تجمل‌گرایی است که موجب جدایی مردم از مسئولین می‌شود، اگر مردم از مسئولین جدا شوند و آن‌ها را از خود ندانند باعث بدبینی مردم نسبت به نظام خواهد شد. برای رفع این مشکل باید افرادی سرکار بیایند که ساده‌زیست بوده و زندگی خود را در حد مردم عادی نگاه‌دارند، این کار باعث می‌شود مردم آن مدیر را از خود بدانند و نسبت به او و نظام خوش‌بین شوند، هرچه قدر مسئولین خود را به مردم نزدیک کنند و مثل آن‌ها زندگی کنند درک بهتری از مشکلات مردم داشته و برای رفع مشکلاتشان بیشتر تلاش خواهد کرد. سیره ائمه اطهار (ع) نیز به همین صورت بوده که بسیار ساده‌زیست بوده و خود را از مردم جدا نمی‌دانستند. امیرالمؤمنین (ع) علاوه بر اینکه بسیار ساده‌زیست بود تمام کارگزاران خود نیز به ساده زیستی و مردمی بودن توصیه می‌کردند، در این باره می‌فرمایند: "خداوند بر پیشوایان دادگر واجب کرده که خود را با

مردم ناتوان برابر کنند تا فقر، فقیر را به هیجان و طغیان دریاورد. " (نهج البلاغه خطبه ۲۰۹). فردی که مسئولیتی را در جامعه بر عهده می‌گیرد علاوه بر اینکه باید ساده‌زیست بوده و زندگی خود را با مردم پایین جامعه هماهنگ کند، بلکه در رفت‌وآمد و خونیز بیشتر مردم فقیر را در نظر بگیرد تا مردم فقیر جامعه احساس نکنند که زمام دار جامعه فقیران و تنگ‌دستان را از یاد برده‌اند. چنانکه امیرالمؤمنین (ع) در نامه‌ای به فرماندار بصره می‌نویسند: "به من گزارش داده‌اند که مردی از سرمایه‌داران بصره تو را به مهمانی خویش فراخوانده است و تو به سرعت به سوی او رفته و پیشنهادش را قبول کرده‌ای غذاهای رنگارنگ برای تو آورده و کاسه‌های پر از غذا پشت سر هم در جلوی تو گذاشته است، گمان نمی‌کردم مهمانی کسی را بپذیری که نیازمندانش با ستم محروم شده‌اند و ثروتمندانش بر سر سفره دعوت شده‌اند، اندیشه کن در کجا و بر سر کدام سفره می‌خوری؟" (نهج البلاغه نامه ۴۵).

۴. شجاعت و قاطعیت

شجاعت و قاطعیت یعنی اجرای به‌موقع و مناسب قانون و بهره‌گیری از قدرت مشروع برای اجرای عدالت نسبت به خود و دیگران، پس قاطعیت غیر از خشونت است. (فرهنگ علوم سیاسی ص ۴۱۵). انواع شجاعت عبارت است از:

شجاعت در برابر مخالفان: شجاعت همان قاطعیت و تصمیم‌گیری اصولی در مواقع بحرانی و موردنیاز است، تصمیم‌گیری در مواقع عادی نمی‌تواند کار سختی باشد ولی در مواقع بحرانی و اضطراری باید با مدیریت و شجاعت کافی تصمیم‌گیری شود تا نظام از تصمیم‌گیری غیراصولی ضرر نیند. امیرالمؤمنین بعد از رسیدن به خلافت با توجه به لیاقت معنوی افراد به آن‌ها را به مناصب مختلف نصب می‌کردند و در تقسیم بیت‌المال نیز بر اساس عدالت با همه افراد جامعه یکسان برخورد می‌کرد. روش حضرت در مقابله با مخالفان ابتدا نرمش و مدارا بود اما هنگامی که تمام راه‌های مسالمت‌آمیز بسته شد برای خاموش کردن فتنه‌ای که آن‌ها روشن کرده بودند با قاطعیت برخورد نمود. حضرت سعی

می‌کرد از طریق گفت‌وگو مخالفان خود را بر سر عقل بیاورد و به اطاعت مجدد از حکومت وادار کند و جامعه اسلامی را از گسیختگی نجات دهد اما وقتی آن‌ها بدون توجه به بیانات حضرت لشکرکشی می‌کردند حضرت با قاطعیت تمام با فراخواندن نیروهای خود برای دفع فتنه حرکت داده و با قاطعیت به پیکار با آن‌ها می‌پرداختند. ایشان فرموده‌اند: «اگر سرباز زنند تیغ تیز در کار است که درمان نابکار است و حق را یار». (نهج البلاغه خطبه ۱۶۹)

شجاعت در برکناری افراد نالایق: مهم‌ترین تصمیم سیاسی امام عزل فرمانداران خلیفه پیشین و در رأس آنان معاویه بود. حضرت علی (ع) از روز نخست که خلافت را پذیرفت تصمیم داشت تمام فرماندارانی که اموال و بیت‌المال را در مقاصد و اغراض خاص سیاسی خود مصرف می‌کردند یا آن را به خود و فرزندانشان اختصاص می‌دادند و حکومتی به‌سان حکومت قیصر برای خود پیا کرده بودند، از کار برکنار سازد. عزل فرمانداران پیشین، خصوصاً معاویه، در همان روزها و پس از آن مورد بحث بوده است. گروهی نزدیک‌بین و غیر آگاه از اوضاع و شرایط، آن را دلیل ضعف سیاسی و مملکت دار و نارسایی تدبیر حکومت علی (ع) دانسته و می‌گویند چون علی (ع) اهل خدعه و مکر سیاسی نبود و دروغ و ظاهر ساز را برخلاف رضا الهی می‌دانست، از این جهت معاویه و امثال او را از حکومت عزل کرد و در نتیجه با حوادث جانکاه روبه‌رو شد (سبحانی، ۱۳۸۶: ۳۷۶-۳۷۷).

شجاعت در اجرای عدالت: از دیگر مصادیق شجاعت اجرای عدالت و نفی تبعیض است. مدیر انقلابی باید در انتخاب افراد زیرمجموعه خود بدون توجه به شخصیت افراد، کسانی را بر سرکار بیاورد که توانایی کافی را داشته باشند، و شجاعت این را داشته باشد که افراد در نظرش یکی باشد. کسانی که لیاقت این کار را ندارند را انتخاب کند. در سیره اهل بیت هم شایسته‌سالاری حرف اول را می‌زند. در تاریخ آمده است که دو نفر از نزدیکان امیرالمؤمنین (ع) به نام‌های عبدالله بن عبدالمطلب و ربیع بن حارث فرزندان خود را نزد امیرالمؤمنین (ع) فرستادند تا از آن حضرت بخواهند تا به آن دو نفر منصبی در امور

مالیات و صدقات بدهد، حضرت در مقابل خواسته آن دو نفر عبای خود را بر روی زمین افکند و بر روی آن دراز کشید و فرمودند: "به خدا پیوسته در این حال می‌مانم تا شما دو نفر ناامید به سوی پدرانتان بازگردید" (ر.ک مجلسی: ۱۱۱).

۵. قاطعیت و شجاعت در برابر احکام الهی

عمل احکام الهی بر هر مسلمانی واجب است، هر کس بر حسب وظیفه خود باید در عمل به احکام الهی پیش قدم باشد، پیشوایان ما در عمل به این احکام پیشتاز بوده‌اند، حضرت علی (ع) در این باره می‌فرماید: "همانا من نفس خویش را با پرهیزکاری می‌پرورانم، تا روزی که بیمناک‌ترین روزهاست در امان و بر کرانه لغزش پایدار ماند." (نهج البلاغه، نامه ۴۵). آنچه بسیار مهم است و به عنوان یک اصل در دوران حیات علی (ع) نمود بارز دارد؛ مدارا و خشونت ایشان بر محور عدالت است. برنامه حکومت و حاکمیت سیاسی و دینی حضرت بر مبنای عدالت استوار است و هیچ مصلحت و شبه مصلحتی مانع از اجرای عدالت نخواهد بود؛ چنانکه می‌فرمایند که به خدا قسم اگر بینم که بیت المال به مهر زنان یا بهای کنیزان رفته باشد، آن را بازگردانم؛ که در عدالت گشایش است. و آن که عدالت را بر نتابد، ستم را سخت تر یافت» (برزگر و بیات، ۱۳۹۸: ۱۲۶).

۶. تخصص و تعهد

یکی از شاخصه‌های یک مدیر موفق این است که متخصص در کار خود باشد و در کنار این تخصص متعهد به انجام فعالیت‌های خود باشد، در واقع این دو برای یک مدیر مانند دو بال برای پرنده است، اگر متعهد باشد ولی در کار خود تخصص نداشته باشد بسیاری از کارها را ناقص انجام خواهد داد، و اگر متخصص در کار باشد ولی به کار خود تعهد نداشته باشد باز هم نمی‌تواند موفقیت زیادی کسب کند، پس یک مدیر هم باید در کارش تخصص داشته باشد و هم متعهد به انجام کارهای خود بیاشد. امیرالمؤمنین (ع) در این باره فرمودند: «کارها را به دست متخصص و خبره بسپارید» (شرح غررالحکم: ۱۸). اگر

کارگزار ناتوان باشد و از عهده امور برنیايد کارها رو به فساد و تباهی رفته و امور به جای اصلاح و پیشرفت، سیر قهقرا می پیماید، برای یک مدیر علاوه پاکي و صداقت، آگاهی و تخصص نیز لازم است از این رو حضرت علی (ع) می فرماید: «(مدیر و مسئول) باید داناترین مردم به حلال و حرام خدا و احکام گوناگون و امر به معروف و نهی از منکر و هر آنچه مردم به آن نیاز دارند. (ر.ک مجلسی: ۱۶۵).

۶. عدالت

عدالت در لغت به معنی عادل بودن، دادگر بودن و انصاف داشتن است (عمید، ۱۳۷۴: ۱۰۷۴). عدل در برابر ظلم به معنای احقاق حق و اخراج حق از باطل است و امر متوسط میان افراط و تفریط را نیز عدل می گویند. فرهنگ علوم عقلی در تفسیر نمونه ذیل آیه « إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ » (سوره نحل آیه ۹۰) آمده است. عدل به معنای واقعی کلمه آن است که هر چیزی در جای خود باشد یعنی دادن حق هر صاحب حق. (شیرازی، ۱۳۷۴: ۳۶۶). عدالت در روایات نیز بسیار مورد تأکید قرار گرفته است؛ حضرت علی (ع) می فرماید: « الْعَدْلُ أَسَاسٌ بِهٖ قِوَامُ الْعَالَمِ » (ابن طلحه، ۱۴۱۲: ۶۱)

عدالت در مدیریت: مدیریت یکی از مهم ترین عوامل در پیشرفت و رشد هر جامعه ای به شمار می رود، البته در هر مدیریتی عدالت جایگاه ویژه و اساسی دارد، مدیران جوامع اسلامی در مدیریت خود باید روش پیشوایان خود را در پیش بگیرند و به فرمایش آنها عمل کنند تا مدیریت موفق داشته باشند؛ امام علی (ع) در (حکمت/ ۱۳۲) می فرماید که عدالت قانونی است عام و مدیر و مدبری است کلی و بخشش یک حالت استثنایی و غیر کلی است که نمی شود روی آن حساب کرد. یعنی عدل بزرگرایی است که مسیر همگان است در حالی که وجود کلیت و جنبه قانونی ندارد، سپس نتیجه می گیرد که از میان عدالت وجود آنکه اشرف است عدل است یعنی از دید امام علی (ع) این عدل است که میتواند

تبادل اجتماع را حفظ کند و همه را راضی نگه دارد (یعقوبی، ۱۳۹۷: ۶۲). در زمینه عدالت شاخصه‌های متعددی دارد که به‌طور خلاصه به چند نمونه از آن‌ها اشاره می‌شود:

الف) شایسته‌سالاری

یعنی هرکس با توجه به موقعیت و مقام و تخصص خود عهده‌دار پستی شود. امیرالمؤمنین (ع) می‌فرماید: «آن‌کس که درست از عهده اداره امور برآید شایستگی رهبری بر امت است» (لیثی واسطی، ۱۳۷۶: ۴۳۹). در تاریخ اسلام نیز مهم‌ترین کارها به جوانان سپرده شده است که به چند نمونه اشاره می‌شود؛ رسول‌الله (صلی‌الله علیه وآله) مسئولیت بزرگ فرهنگی، اجتماعی و نظامی را به جوانان واگذار می‌کردند، پیش از هجرت به مدینه مصعب بن عمیر که نوجوانی بیش نبود از سوی پیامبر برای انجام رسالت فرهنگی و تبلیغی به مدینه اعزام می‌شود پیامبر در مورد مصعب می‌فرماید: «همین جوان در جنگ بدر واحد فرمانده و پرچم‌دار سپاه حق است» (ر.ک مجلسی: ۴۰۵). شایستگی به سن و سال نیست بلکه در میدان عمل و فرصت دادن‌ها ممکن است که می‌توان شایستگی یک نفر را مشاهده کرد. در دوران جنگ تحمیلی نیز اکثر فرماندهان تراز اول جنگ از جوانان بودند و افتخارات زیادی نیز به دست آوردند از باب نمونه می‌توان اشاره داشت به: «شهید محمود کاوه» یکی از جوان‌ترین فرماندهان دوران دفاع مقدس بشمار می‌رود که در این دوران فقط ۲۱ سال داشت. «یونس زنگی‌آبادی» هم با ۲۱ سال یکی دیگر از شجاع‌ترین فرماندهان جنگ که فرمانده لشکر ثارالله بود. «شهید مهدی زین‌الدین» نیز با ۲۱ سال مسئول واحد اطلاعات عملیات سپاه بودند. «شهید احمد کاظمی» هم از جوانان جبهه جنگ به شمار می‌رود. «شهید قاسم سلیمانی» هم در دوران جنگ تحمیلی در اوج جوانی از فرماندهان موفق بشمار می‌رفتند. فرماندهان جوان دیگری چون «حسین دهقان، محمدابراهیم همت، حسن باقری، محسن رضایی، محمد بروجردی، محمد جهان آراء، شهید یوسف کلاه دوز، شهید مهدی باقری، شهید صیاد شیرازی و...» از جمله فرماندهان جنگ تحمیلی به شمار می‌روند که با تدابیر خود پیروزی‌های زیادی به دست آوردند.

ب) رسیدگی به مستضعفان و فقراء

با توجه به اینکه در هر جامعه‌ای افراد ضعیف و فقیر وجود دارد، عدالت این است که به حقوق فقراء و نیازمندان رسیدگی شود. انقلاب اسلامی ایران با شعار حمایت از مستضعفان و عمل به شعائر اسلامی به پیروزی رسیده است. حضرت در عهدنامه مالک اشتر می‌فرمایند: "سپس خدا را! در خصوص طبقات پایین و محروم جامعه؛ آنان که هیچ چاره‌ای ندارند، و عبارت‌اند از زمین گیران، نیازمندان، گرفتاران و دردمندان. همانا در این طبقه محروم، گروهی خویشن‌داری می‌کنند و گروهی به گدایی دست نیاز برمی‌دارند. پس برای خدا پاسدار حقی باش که خداوند برای این طبقه معین فرموده است: بخشی از بیت‌المال، و بخشی از غله‌های زمین‌های غنیمتی اسلام را در هر شهری به طبقات پایین اختصاص ده، زیرا برای دورترین مسلمانان همانند نزدیک‌ترین آنان، سهمی مساوی وجود دارد و تو مسئول رعایت آن هستی. مبادا سرمستی حکومت، تو را از رسیدگی به آنان بازدارد، که انجام کارهای فراوان و مهم هرگز عذری برای ترک مسئولیت‌های کوچک‌تر نخواهد بود (نهج البلاغه، نامه ۵۳).

ج) خدمت به مردم

در بین زبردستان مدیران افرادی هستند که باجان و دل در خدمت مردم هستند و در کار خود سستی نمی‌کنند. این افراد باید مورد تشویق قرار بگیرند، اما افرادی هم هستند که در کار خود جدی نیستند و در خدمت‌رسانی سستی می‌کنند و کم‌کاری می‌کنند این افراد نیز باید تویخ شوند تا فرق بین این افراد مشخص شود. امیرالمؤمنین (ع) می‌فرمایند: «نیکوکار و بدکار نزد تو یکی نباشد، چون نیکوکار در کارش بی‌رغبت می‌شود و بدکار هم به کار بدش تشویق می‌شود، پس هر کدام را به اندازه کارش پاداش بده.» (نهج البلاغه نامه ۵۳) بعلاوه از مصادیق خدمت به مردم این است که مدیران و مسئولین نباید حقوق زبردستان را ناچیز بشمارند

ح) اعتدال و میانه‌روی

مدیر و مسئول نظام اسلامی باید در همه کارها شخص معتدلی بوده و از افراط و تفریط به دور باشد. اعتدال در همه امور بسیار پسندیده است، یک مدیر اگر بخواهد در همه امور موفق باشد و به مردم و نظام خدمت کند در امور شخصی، برخورد با مردم، مسائل سیاسی، و حتی عبادات نیز باید میانه‌رو باشد و خود را از افراط و تفریط به دورنگه دارد.

روح حاکم بر زندگی معصومان(ع) برخوردار از میانه‌روی بوده تا جایی که حضرت علی(ع) سیره پیامبر را قصد و میانه‌روی تعریف کرده است: «سیرته القصد». این همان معنایی است که در قرآن با واژگانی چون: وسط، قصد و عدل بیان شده و فقط نظری نیست که در تمام تاروپود زندگی اعم از مسائل اعتقادی، اخلاقی و رفتاری در همه عرصه‌ها، خدای سبحان به آن توجه داده است. آنچه می‌تواند به فهم ما در معنای واقعی چنین اصلی رهنمون شود، کشف معنای درست آن در سیره و سخن معصومان(ع) به عنوان معیارها و اسوه‌های عملی است. امامان معصوم(ع) به شکل گسترده‌ای به مسئله میانه‌روی در اجزای زندگی فکری، عبادی و اجتماعی پرداخته‌اند. این مفهوم که در اخلاق فردی، اخلاق عبادی، اقتصاد و نوع رفتارهای اجتماعی نمایان شده، از نگاه معصومان(ع) تبیین گردیده و در زندگی فردی و اجتماعی و سیاسی نمود پیدا کرده است (فلاح، ۱۳۹۳: ۷۰). به‌طور کلی، مهم‌ترین شاخص‌های مدیریت جهادی که در چارچوب مؤلفه‌های مدیران انقلابی در نظام جمهوری اسلامی ایران می‌توان ذکر کرد در جدول زیر آمده است (پور صادق و ذاکری قزآنی، ۱۳۹۴: ۱۰۵-۱۰۴):

ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های مدیریت جهادی

مؤلفه‌های مدیریت جهادی	شاخص‌های مدیریت جهادی	مؤلفه‌های مدیریت جهادی		
شاخص‌های مدیریت جهادی پرهیز از دنیاپرستی و عدم تأثیرپذیری از مقام قانع بودن ساده زندگی کردن و دوری از اسراف و تجمل‌گرایی	مؤلفه‌های مدیریت جهادی قناعت و ساده‌زیستی	ولایت محوری اعتقاد به جامعیت نظام حکومت اسلامی شناخت و اعتقاد به شئون ولایت مطلقه فقیه درک صحیح مواضع و منویات ولی امر محبت و دل‌بستگی به ولایت انزجار قلبی از دشمنان اسلام تبعیت کامل از تدابیر و دستورات ولی امر تلاش برای گسترش ولایت محوری		
			بلوغ و نایستگی دارا بودن دانش، درک و مهارت درشغل تعهد کارکنان و میزان پاسخ‌گویی در برابر موفقیت اعتماد به نفس و احترام به خود پرکاری، سخت‌کوشی، خستگی‌ناپذیری و سرعت عمل توانمندسازی	روحیه ایثارگری احترام به دیگران خودباوری ارزش‌های انسانی را بر منافع شخصی ترجیح دادن استقامت مسئولیت‌پذیری
مردم دوستی				

نتیجه‌گیری

با عبور از گام اول انقلاب و ورود در گام دوم نیاز به مدیران مردمی و انقلابی برای پیشبرد اهداف انقلاب احساس می‌شود، انتخاب این مدیران باید از روی شاخصه و معیارهایی باشد تا مدیران لایق برسرکارآمده و بتوانند به نظام مقدس جمهوری اسلامی کمک کنند و اهداف انقلاب را بیش‌ازپیش عملی کنند. شاخصه‌هایی که برای انتخاب یک مدیر انقلابی و مردمی می‌توان به آن‌ها اشاره کرد عبارت‌اند از:

مهم‌ترین معیار تقوای الهی است و بر مبنای آن یک مدیر خداوند را در همه امور حاضر و ناظر ببیند و در انجام واجبات و ترک محرمات نهایت تلاش خود را انجام دهد، همچنین این مدیر باید در حفظ اموال مردم و بیت‌المال هم تقوا داشته باشد و چشم طمع به بیت‌المال نداشته باشد. مدیران و مسئولین جامعه اسلامی باید مردم را ولی نعمت خود دانسته و در برابر مراجعین متواضع باشد و در برخورد با آن‌ها گشاده‌رو بوده و نهایت تلاش خود را برای به سرانجام رساندن کار مردم انجام بدهند و از تکبر و خودشیفتگی به دور باشد. ساده زیستی یکی دیگر از معیارهای مدیر مردمی انقلابی است، مدیرانی که از تجمل‌گرایی به دور بوده و زندگی خود را هم‌سطح مردم عادی قرار بدهد از مقبولیت و محبوبیت زیادی برخوردار هستند چراکه این افراد مشکلات مردم را بهتر از دیگران درک می‌کنند. شجاعت و قاطعیت نیز می‌تواند یکی از خاصیت‌های مدیر انقلابی باشد، شجاعت در برابر دشمن و تصمیم‌گیری به‌موقع و بدون ترس، برکناری مدیران ناکارآمد و نالایق، اجرای عدالت و نفی تبعیض و سرکار آوردن افراد شایسته بدون در نظر گرفتن قومیت یا سفارش شده‌ها و اجرای احکام الهی بدون ملاحظه از مصادیق شجاعت و قاطعیت یک مدیر موفق است. یک مدیر برای اینکه در کار خود موفق باشد باید تخصص و تعهد کافی در کار خود داشته باشد، تا باعث پیشرفت بهتر کارها در حیطه مدیریت خود شود، مدیرانی که تخصص کافی در کاری را ندارند یا متعهد به انجام امور مربوطه نیستند برای مردم و نظام اسلامی آن‌چنان مفید نخواهند بود. مدیران جوان، با اعتمادبه‌نفس بالا و تازه‌نفس خیلی بهتر از مدیران پیر و از کار افتاده انجام وظیفه خواهند کرد، این معیارهای بسیار مهم اگر به همراه عدالت باشد و مدیریت با عدالت همراه شده و در مدیریت خود، شایسته‌سالاری، رسیدگی بهتر به فقراء، ارزش دادن به کار مردم، برخورد مساوی با فقیر و سرمایه‌دار و اعتدال در کارها و دوری از افراط و تفریط و... را در نظر بگیرد کارهای مردم و انقلاب با سرعت بیشتری همراه خواهد شد. به طور کلی معیارهای بیان شده منطبق با آموزه‌های نهج البلاغه است.

فهرست منابع

- ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه مکتبه آیه الله العظمی المرعشی النجفی، قم
ابن اثیر، علی بن محمد، دار صادر، بیروت، ۱۳۸۵ ق
شافعی، ابن طلحه (۱۴۱۲)، مطالب السوول فی مناقب آل الرسول، دار البلاغ، ۱۴۱۲ ق
اربلی، علی بن عیسی، کشف الغمه فی معرفه الائمه، محقق و مصحح، رسولی محلاتی، هاشم، نشر
بنی هاشم، تبریز، چاپ اول، ۱۳۸۱ ق
اسحاقی، حسین (۸۸۳۸)، مؤلفه‌های مدیریت جهادی: صمیمانه با مدیران. قم: مرکز نشر هاجر.
آقا بخشی، علی اکبر، فرهنگ علوم سیاسی، چاپار، تهران، ۱۳۷۹
اکبر پناه بیلندی، فرزانه؛ توکلی خانیکی، محمدجواد؛ حاتمی نسب، مرتضی (۱۳۹۸)، بررسی
کیفیت بهره‌گیری از قرآن در مدیریت حکومت انقلابی، پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، سال
بیست و پنجم، شماره اول (پیاپی ۱۱۹)، بهار و تابستان ۱۳۹۸، صص ۱۹۰-۱۶۵
اکرمی نیا، محمد (۱۳۹۲)، راهبردهای سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دستیابی به
اهداف چشم‌انداز ۱۴۰۴، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال شانزدهم، شماره دوم، صص ۶۰-۳۳
امینی، عبدالحسین، الغدیر فی الکتاب والسنة والادب، موسسه الاعلمی المطبوعات، بیروت
برزگر، ابراهیم؛ بیات، مصطفی (۱۳۹۸)، مدارا در رفتار سیاسی و جاکمیت علوی، فصلنامه رهیافت
انقلاب اسلامی، سال سیزدهم، شماره ۴۶، بهار ۱۳۹۸، صص ۱۴۰-۱۱۷
پور صادق، ناصر؛ ذاکری قزآنی، زهرا (۱۳۹۴)، بررسی تأثیر مدیریت جهادی بر اثربخشی سازمان
در سه بعد رهبر، پیرو و زمینه، فصلنامه پژوهش‌های مدیریت منابع انسانی دانشگاه جامع امام
حسین (ع) سال هفتم، شماره ۴، پیاپی ۲۲، زمستان ۱۳۹۴: صص ۹۵-۱۱۶
ترمذی، محمد بن عیسی، سنن الترمذی، دار الحدیث، قاهره، ۱۴۱۹ ق
حر عاملی، محمد بن حسن و سائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه، موسسه آل البیت، ۱۴۱۴ ق
حسین بن محمد، راغب اصفهانی، مفردات فی غریب القرآن، محقق، خسروی، غلامرضا، انتشارات
مرتضوی، ۱۳۸۱.
- خمینی، روح‌الله، صحیفه امام، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، تهران

رجائی، غلام علی، برداشت‌هایی از سیره امام خمینی (ره)، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، تهران، ۱۳۹۲

روزنامه ایران، چاپ ۱۳۷۵/۱۲/۲۶

زاهدی، شمس السادات؛ خانباشی، محمد (۱۳۹۰)، از اعتماد عمومی تا اعتماد سیاسی (پژوهشی پیرامون رابطه اعتماد عمومی و اعتماد سیاسی در ایران)، پژوهش‌های مدیریت در ایران زمستان ۱۳۹۰، دوره پانزدهم - شماره ۴، صص ۷۳-۹۶

سبحانی، جعفر (۱۳۸۶)، فروغ ولایت، مؤسسه امام صادق (علیه السلام)، قم

سجادی، سید جعفر، فرهنگ علوم عقلی، انجمن اسلامی و فلسفه ایران، تهران، ۱۳۶۱
شفیعی نیا، عباس (۱۳۹۷)، وفاداری به دوگانه جمهوریت و اسلامیت شرط انقلابی ماندن، فصلنامه پژوهش‌های انقلاب اسلامی «انجمن علمی انقلاب اسلامی ایران سال هفتم، پاییز ۱۳۷۷، شماره ۳۶ صفحات ۸۶-۶۹

شمس الدین، محمدمهدی، نظام الحکم والاراده فی الاسلام،

طاهری، سید مهدی (۱۳۸۸)، بازخوانی تأثیرات انقلاب اسلامی ایران بر بیداری مسلمانان، پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی (ص)

فرهمندینا، حوریه؛ مختاریان پور، مجید (۱۳۹۶)، الگوی شایستگی مدیران جهادی بر مبنای بیانات حضرت امام (ره) و مقام معظم رهبری (مدظله)، پژوهش‌های انقلاب اسلامی، سال ششم، دوره ۶، شماره ۲۲، پاییز ۱۳۹۶، صص ۲۰۳-۲۳۱

فرید، مرتضی، الحدیث؛ روایات تربیتی از مکتب اهل بیت (ع)، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۶

فرهنگ فارسی عمید (۱۳۷۴)، تهران، چاپ سپهر، جلد سوم

فلاح، محمدجواد (۱۳۹۰)، جایگاه اعتدال و میانه‌روی در سبک زندگی از دیدگاه اهل بیت (ع) (با تأکید بر آسیب‌ها و چالش‌های اخلاقی)، سیاست متعالیه، سال دوم، شماره ششم، صص ۸۸-۶۹
قرآن کریم

قمی، شیخ عباس، سفینه البحار و مدینه الاحکام، انتشارات اسوه، قم

لطفی، مهر علی (۱۳۸۵)، آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی ایران، فصلنامه خط اول، سال اول، دوره ۲، صص ۵۰-۳۳

لیثی واسطی، علی بن محمد، عیون الحکم والمواعظ، محقق، حسینی بیرجندی، حسین، موسسه علمی فرهنگی دار الحدیث، قم ۱۳۷۶

مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار الدرر اخبار الائمه الاطهار، موسسه الوفا، بیروت، ۱۴۰۴ ق
محمد بن نعمان، شیخ مفید، الرشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، موسسه آل البيت لاحیاء التراث، قم، ۱۴۱۳ ق

محمدری شهری، محمد، منتخب میزان الحکمه، مترجم، حمیدرضا شیخی، تلخیص، سید حمید حسینی، دار الحدیث، ۱۳۹۳

مطهری، مرتضی، بیست گفتار، انتشارات صدرا، ۱۳۹۵

معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، موسسه امیرکبیر، تهران، ۱۳۶۲

معین آبادی، حسین؛ سبزی، روح الله (۱۳۹۴)، تحلیل بازتاب انقلاب اسلامی ایران در عراق بر اساس نظریه پخش، مطالعات سیاسی جهان اسلام، شماره ۱۳، صص ۷۰-۴۷

مکارم شیرازی (۱۳۷۴)، ناصر، تفسیر نمونه، دارالکتاب الاسلامیه، تهران

ناظمی اردکانی، مهدی؛ داودی؛ امامی، احمدعلی (۱۳۹۳)، آرمان جهانی اسلام در اندیشه‌ی فرهنگی انقلاب اسلامی، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، سال سوم، شماره ۹،

تابستان ۱۳۹۳، شماره پیاپی ۳۹، صص ۲۶-۹

نرم افزار حدیث ولایت، مجموعه رهنمودهای مقام معظم رهبری

نهج البلاغه (۱۳۸۰)، ترجمه محمد دشتی، قم: مشهور.

نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، موسسه آل البيت لاحیاء التراث

واقدی، محمد بن عمر، المغازی، موسسه الاعلمی للمطبوعات، بیروت، ۱۴۰۹ ق

یعقوبی، ابوالقاسم؛ عروتی موفق، اکبر؛ فتحی، فتانه (۱۳۹۷)، سبک‌های مدیریت در نهج البلاغه،

فصلنامه پژوهشنامه نهج البلاغه، سال ششم، شماره ۲۱، صص ۷۶-۵۶